

Joanna Gomoliszek, Katarzyna Wodniak

Sprawozdanie z I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej

**„Ochrona Zbiorów Bibliotecznych.
Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość”,
Bydgoszcz, 19–20 maja 2016 r.**

W dniach 19–20 maja 2016 r. w Bibliotece Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy odbyła się I Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ochrona Zbiorów Bibliotecznych. Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość”. Jej organizatorami byli członkowie Zakładu Bibliotekarstwa i Czytelnictwa Katedry Informatyki Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego: dr hab. Ryszard Nowicki, prof. UKW, dr Joanna Gomoliszek i dr Katarzyna Wodniak, natomiast pomocą informatyczną służył dr Paweł Marzec. Honorowym patronatem imprezę objęło Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

Głównym celem konferencji była chęć zaprezentowania szerokiego kontekstu ochrony zbiorów bibliotecznych w ujęciu interdyscyplinarnym. I rzeczywiście, cel ten został osiągnięty, bowiem konferencja okazała się forum ujmującym temat ochrony zbiorów w bardzo różnych aspektach. Najwięcej referatów pod względem ilościowym prezentowało ochronę zbiorów w ujęciu historycznym. Pozostałe referaty podzielone zostały na następujące sekcje: *Konteksty ochrony zbiorów, Od konserwacji do digitalizacji i Modele, systemy, dobre praktyki, czyli ochrona zbiorów w praktyce*. W sumie zaprezentowano dziewiętnaście różnych spojrzeń na ochronę zbiorów bibliotecznych.

Otwierający referat zatytułowany *Działalność krakowskiej Delegatury Ministerstwa Oświaty do zabezpieczenia księgozbiorów opuszczonych i porzuconych na Pomorzu Zachodnim* wygłosił organizator konferencji dr hab. Ryszard Nowicki, prof. UKW. Autor zauważył, że pomimo trudnych czasów, w jakich musiała działać krakowska Delegatura Ministerstwa Oświaty, przyczyniła się ona w sposób znaczący do zachowania piśmienniczego dziedzictwa kulturowego Pomorza Zachodniego.

Z kolei dr hab. Andrzej Drózdź (Biblioteka Jagiellońska w Krakowie) szerzej omówił funkcjonowanie systemu książki w latach 1945–1956. Centralizacja ruchu wydawniczego, jego nadzór oraz duże nakłady literatury propagandowej miały wymusić w społeczeństwie określone, wygodne dla ówczesnej władzy, nawyki myślenia.

Kolejna prelegentka, mgr Dorota Pietrkiewicz (Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego), zaprezentowała sylwetkę Piotra Bańkowskiego (1885–1976), historyka literatury, archiwisty i długoletniego redaktora pisma „Archeion”. Szczególnie mocno zaakcentowała znaczące osiągnięcia w dziedzinie ochrony zbiorów czynione przez Bańkowskiego zarówno w okresie międzywojennym, podczas drugiej wojny światowej, jak i po niej.

Ponadto w ramach sesji historycznej znalazło się pięć ciekawych spojrzeń na aspekty ochrony zbiorów na przestrzeni dziejów. Do najdawniejszej historii sięgał referat dr. Tomasza Stolarczyka (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego), który przedstawił problem ochrony zbiorów bibliotecznych w zakonach bernardynów, dominikanów, jezuitów i paulinów w XIII–XVIII w. Autor pokreślił znaczenie książki, jaką odgrywała w tamtych czasach, oraz jak skrupulatnie przepisy zakonne określały zasady korzystania z bibliotek i sposoby ochrony zbiorów.

Oryginalne podejście do ochrony zbiorów zaprezentowała dr Maria Otto (Polska Akademia Nauk Biblioteka Gdańska), przybliżając między innymi regulaminy biblioteczne obowiązujące przez 420 lat w Bibliotece Rady Miasta Gdańska (następnie przemianowanej na Bibliotekę Miejską, współcześnie będącą PAN Biblioteką Gdańską). Istotną tezę postawioną przez autorkę jest myśl, że regulamin nigdy nie był i nie będzie jedynym narzędziem do ochrony zbiorów bibliotecznych, jednak ważne jest, aby zapoznał się z nim bibliotekarz oraz czytelnik.

Kolejna prelegentka, mgr Ewa Goumissi (Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej) przeanalizowała cyfrowe zasoby Archiwum Zakładowego im. Ossolińskich we Lwowie w latach 1900–1939 i na tej podstawie przybliżyła przedwojenną historię Ossolineum oraz stosowane wówczas w tej placówce strategie ochrony zbiorów. Zauważyła mianowicie, iż obowiązujące regulaminy, instrukcje i przepisy, które szczegółowo określały zasady użytkowania pracowni naukowej czy też wypożyczalni, z czasem stawały się bardziej rygorystyczne, przyczyniając się tym samym do lepszej ochrony zbiorów.

Z kolei mgr Piotr Lewkowicz (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego) prześledził literaturę fachową z okresu dwudziestolecia międzywojennego i odkrył pokazny zestaw wskazówek dotyczących ochrony zbiorów bibliotecznych. W literaturze znalazły się więc wytyczne ułatwiające wybór książek dla bibliotek, rady

o oprawie jako ważnym elemencie ochrony książki, uwagi natury konserwatorskiej, a nawet wskazania dotyczące budownictwa bibliotecznego.

Obok regulaminów, instrukcji oraz literatury, innym źródłem badawczym wykorzystywanym bardzo chętnie przez współczesnych eksploratorów była i jest prasa. Analizy zawartości najważniejszych czasopism lokalnych ukazujących się w Szczecinie w latach 1945–1950 dokonał mgr Przemysław Garlicki (Książnica Pomorska w Szczecinie). Na podstawie lektury „Kuriera Szczecińskiego”, „Głosu Szczecińskiego” oraz tygodnika „Szczecin” ocenił, iż teksty odnoszące się do ochrony polskich i niemieckich zbiorów bibliecznych były obecne na ich łamach, jednak ich wartość nie była znacząca.

Pierwszą sesję zakończyły wystąpienia przedstawicieli firm sponsorujących konferencję. Swoją ofertę zaprezentowali przedstawiciele Arfido, Digital-Center i TN-Projekt. W uzupełnieniu można dodać, iż wszystkie trzy firmy aktywnie działają na rynku ochrony zbiorów bibliecznych.

Drugą sesję konferencji zatytułowaną *Konteksty ochrony zbiorów* otworzył referat mgr Katarzyny Sikory (Uniwersytet Gdański), w którym autorka mocno zaakcentowała, iż materiały biblieczne są niezwykle istotnym składnikiem dziedzictwa kultury, tak samo ważnym jak zabytki czy muzealia. Jednakże, o ile system ochrony „przysługujący” zabytkom, muzealiom i dziełom sztuki jest dość dobrze opracowany, o tyle system ten w stosunku do materiałów bibliecznych i archiwaliów jest mało konkretny.

Zupełnie inny charakter, związany z mikrobiologicznym zagrożeniem zbiorów bibliecznych, miało natomiast wystąpienie dr Agnieszki Bangrowskiej (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach). W referacie *Możliwości zastosowania substancji grzybobójczych z praktyki rolniczej do ochrony zbiorów bibliecznych* autorka przedstawiła swoje wyniki badań nad wykorzystaniem tebukonazolu jako reprezentanta pewnej grupy fungicydów w ochronie zabytkowego materiału bibliecznego, albowiem to właśnie książka zabytkowa jest szczególnie zagrożona mikrobiologicznie poprzez infekcję chorób wirusowych i grzybowych.

Z kolei dr hab. Zdzisław Gębołyś, prof. UKW (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), przedstawił główny ośrodek konserwacji i restauracji książek w Lipsku – działające od 1998 r. Zentrum für Bucherhaltung Leipzig. Obok genezy instytucji scharakteryzował jej główne cele i zadania oraz omówił efekty jej działalności. W konkluzji autor stwierdził, iż choć ośrodek dysponuje ogromnym potencjałem materialnym i personalnym, który wykorzystuje do ratowania książek w Niemczech, niezbyt chętnie dzieli się wiedzą o swoich osiągnięciach.

Trzeci blok tematyczny zatytułowany *Od konserwacji do digitalizacji* otworzyła dr Elżbieta Pokorzyńska (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii UKW) referatem *Modele organizacji introligatorsko-konserwatorskiej ochrony zbiorów bibliotecznych*. Autorka omówiła różne sposoby realizacji przez biblioteki zadania oprawy książek i czasopism oraz naprawy i konserwacji obiektów zniszczonych. Ponadto, oprócz ciekawej historii przygotowanej w oparciu o materiały archiwalne, prelegentka pokusiła się o zebranie informacji o dzisiejszym stanie bibliotecznych pracowni introligatorskich i bibliotecznych, opracowanych na podstawie ankiet rozesłanych do bibliotek zaliczonych do Narodowego Zasobu Bibliotecznego.

Kolejny referat dr Joanny Matyasik z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Witolda Belzy w Bydgoszczy wprowadził w historię i zbiory najstarszej księżnicy w województwie kujawsko-pomorskim, powstałej w 1903 r. W głównej mierze zreferowane zostały doświadczenia biblioteki w zakresie pozyskiwania i wykorzystywania środków zewnętrznych na konserwację i digitalizację zbiorów w latach 2011–2015. Dzięki pomocy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Dziedzictwo Kulturowe, Priorytet 2 – Wspieranie Działań Muzealnych oraz Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego pracownicy biblioteki przeprowadzili pełną konserwację 9 pozycji bibliograficznych starych druków, zawartych w 10 woluminach, co uchroniło te obiekty przed całkowitym zniszczeniem.

Dwa kolejne wystąpienia poświęcone zostały Bibliotece Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku, a konkretnie realizowanym tam projektom ochrony zbiorów bibliotecznych. W pierwszym referacie mgr Anna Polańska (Biblioteka ASP w Gdańsku) zrelacjonowała, w jaki sposób biblioteka poprzez digitalizację chroni zabytkowe zbiory biblioteczne. Podkreśliła znaczący udział tej placówki we współtworzeniu Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej w latach 2009–2012, dzięki czemu możliwy jest dostęp do zbiorów w wersji cyfrowej. Projekt był finansowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego. Druga prelegentka mgr Anna Zelmańska-Lipnicka, reprezentująca ten sam ośrodek, wygłosiła referat zatytułowany *Digitalizacja i ewidencja spuścizny po artyście rzeźbiarzu Franciszku Duszeńce przechowywanej w Bibliotece ASP w Gdańsku*. Autorka opowiedziała, w jaki sposób dokonano inwentaryzacji, klasyfikacji i digitalizacji spuścizny artystycznej po gdańskim rzeźbiarzu, profesorze ASP, autorze i współautorze wybitnych założeń pomnikowych, m.in. pomnika Ofiar Obozu Zagłady w Treblince, pomnika Obrońców Westerplatte czy pomnika Polskich Artylerzystów w Toruniu. Omawiany projekt zrealizowano dzięki

środkom finansowym Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, czyniąc tym samym to unikatowe dziedzictwo dostępnym szerszemu gronu odbiorców.

Ostatnią sesją tematyczną konferencji były *Modele, systemy, dobre praktyki, czyli ochrona zbiorów w praktyce*. W jej ramach ujęto cztery wystąpienia. Mgr Ewa Tomaszewska (Biblioteka Instytutu Technologii Drewna w Poznaniu) zaprezentowała bibliotekę ITD w Poznaniu, omawiając szeroko sposoby i możliwości zabezpieczania zbiorów w różnych okresach działalności placówki. Ważnym etapem w zakresie ochrony zbiorów był rozwój technologii teleinformatycznych, który przyczynił się między innymi do stworzenia przez ośrodek jedynej tego rodzaju bazy danych o przemyśle drzewnym i meblarskim DREWINF.

O innej bibliotece, choć także o profilu technicznym, opowiedziała mgr Teresa Skibicka, reprezentująca Bibliotekę Główną Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy. Autorka zwróciła uwagę na zagadnienie ochrony dokumentów normalizacyjnych, wydawnictw z zakresu innowacyjności oraz katalogów wyrobów przemysłowych, publikowanych przez producentów, czyli tzw. szarą literaturę. Materiały te wymagają szczególnej ochrony nie tylko ze względu na możliwość zniszczenia, ale także poufność informacji. Tymczasem, jak zauważyła autorka, chociażby w jej placówce pewna część tego zasobu już zdążyła ulec likwidacji fizycznej, nie doczekawszy się digitalizacji, która być może mogłaby być dla niego „jakimś” ratunkiem.

Kolejna prelegentka mgr Agnieszka Kościelniak-Osiak (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) podzieliła się spostrzeżeniami dotyczącymi procedur wypożyczeń cennych obiektów ze zbiorów własnych BUW na wystawy zewnętrzne w kraju i za granicą. W referacie zatytułowanym *Zbiory w podróży i na wystawie zewnętrznej. Zagadnienie ochrony i bezpieczeństwa zbiorów bibliotecznych używanych w charakterze obiektów wystawowych, na przykładzie zadań Oddziału Promocji, Wystaw i Współpracy Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie* podkreśliła, że odpowiedzialne przygotowanie, gwarantujące bezpieczny transport, właściwą ekspozycję i odpowiednie przechowywanie użyczanych zbiorów wymaga przeprowadzenia szeregu ustaleń.

Natomiast ostatnia uczestniczka konferencji zrelacjonowała wydarzenie, które miało miejsce na wybrzeżu Honsiu 11 marca 2011 r., chodzi o potężne trzęsienie ziemi. Mgr Ewa Witkowska (Biblioteka Główna Uniwersytetu w Białymstoku) spojrzała na to niezwykle tragiczne w skutkach zdarzenie pod kątem japońskich bibliotek. Podsumowała zniszczenia, którym uległy biblioteki i przedstawiła żmudny proces ich odbudowy. Omówiła, w jaki sposób ratowano ocalałe księgozbiór, poddawano konserwacji i renowacji uszkodzone zbiory, jakie wdrażano projekty naprawcze. Ponadto podkreśliła, że bibliotekarze japońscy bardzo

szybko zadbali o stały dostęp do książek dla społeczeństwa, organizując m.in. mobilne wypożyczalnie, kąciki biblioteczne czy też tymczasowe biblioteki.

Formalnego zamknięcia i podsumowania obrad I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Ochrona Zbiorów Bibliotecznych. Przeszłość – Terażniejszość – Przyszłość” dokonał dr hab. Ryszard Nowicki, prof. UKW, który podkreślił, że ochrona zbiorów bibliotecznych jest zagadnieniem ważnym, ciekawym i wymagającym dalszych badań. Warto dodać, iż uczestnicy konferencji reprezentowali 28 różnych ośrodków naukowych z 13 miast polskich (Białystok, Bydgoszcz, Dęblin, Gdańsk, Katowice, Koszalin, Kraków, Łódź, Poznań, Szczecin, Warszawa, Wrocław i Zielona Góra). Oprócz wysłuchania interesujących wystąpień, wzięcia udziału w rzeczowej dyskusji, dodatkową atrakcją przygotowaną dla uczestników konferencji była możliwość zwiedzenia nowego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Dzięki życzliwości dyrekcji placówki liczną grupę zainteresowanych oprowadził po tej nowoczesnej placówce dr Kazimierz Adamczyk z Sekcji Bibliotekarzy Dziedzinowych.